

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 902.2(204.1)(497.452Bled)"653/654"

Prejeto: 9. 10. 2021

Andrej Gaspari

doc. dr., Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: andrej.gaspari@ff.uni-lj.si

Rene Masaryk

Mgr., Skupina STIK, zavod za preučevanje povezovalnih področij preteklosti in sedanjosti,
Cesta Andreja Bitenca 68, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: rene.masaryk@gmail.com

Mojca Fras

univ. dipl. arheol., Skupina STIK, zavod za preučevanje povezovalnih področij preteklosti in sedanjosti,
Cesta Andreja Bitenca 68, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: mojca.fras@gmail.com

Jasna Štajdohar

univ. dipl. arheol., Skupina STIK, zavod za preučevanje povezovalnih področij preteklosti in sedanjosti,
Cesta Andreja Bitenca 68, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: jasna.stajdohar@gmail.com

David Badovinac

univ. dipl. arheol., AEGIR VISUALS, arheološke raziskave, foto in video produkcija, Ziherlova ulica 43, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: david.badovinac@gmail.com

Zanimiva arheološka odkritja na območju potopljenega ledeniškega obrusa v Blejskem jezeru pri Želečah

IZVLEČEK

Prispevek predstavlja rezultate intenzivnega arheološkega pregleda območja potopljenega ledeniškega obrusa v Blejskem jezeru pri Želečah leta 2019. Zgodnje dejavnosti na obravnavanem delu jezerskega priobalja dokazuje železna ost z zalustma, ki jo lahko okvirno datiramo v čas med poznorimskim obdobjem in visokim srednjim vekom. Redki odlomki srednjeveških in zgodnjenovoveških keramičnih posod (12., 15.–17. stoletje), ki se pojavljajo na območju skalne plitvine, precej stran od obale, nakazujejo možnost tamkajšnjega obstoja lesene konstrukcije, domnevno povezane z ribištvom oziroma ribolovom.

KLJUČNE BESEDE

Blejsko jezero, podvodna arheologija, orožje, pušična ost, lončenina, lončarski znaki, ribolov, srednji vek, novi vek

ABSTRACT

INTERESTING ARCHAEOLOGICAL FINDS IN THE AREA OF SUBMERGED GLACIAL POLISH IN LAKE BLEĐ AT ŽELEČE

The contribution presents the results of an intensive archaeological survey, conducted in 2019 in the area of the submerged glacial polish in Lake Bled at Želeče. Early use of this part of the lake shoreline is attested by an iron double-barbed point, which can tentatively be dated between the Late Roman Period and the High Middle Ages. Rare fragments of medieval and early modern ceramic vessels (12th, 15th–17th centuries), encountered in the rocky shallows a fair distance from the shore, point to a possible existence of a wooden construction, probably connected with fishery and fishing, respectively.

KEY WORDS

Lake Bled, underwater archaeology, weapons, arrow point, ceramics, pottery marks, fishery, Middle Ages, Early Modern Age

Uvod

Med arheološkimi raziskavami izbranih lokacij v Blejskem jezeru, ki jih je v dogovoru z Zavodom za turizem Bled med 1. in 5. julijem 2019 izvedla ekipa arheologov –potapljačev Zavoda za Podvodno Arheologijo v sodelovanju z Društvom za podvodne dejavnosti Bled, je bil opravljen tudi intenzivni terenski pregled območja potopljenega ledeniškega obrusa pod vznožjem Straže pri Želečah.¹

Lokacija pri vili Sokol (sl. 1 in 2) je bila izbrana na podlagi predhodnih ocen arheološkega potenciala, zlasti rezultatov rekognosciranja priobalnega dela jezerske skale v letih 1995–1999, in visokoločljivostnih batigrafskih izmer, ki jih je na pobudo Skupine za podvodno arheologijo ZVKDS in s podporo Občine Bled opravilo podjetje Harpha Sea.² Te so bile tudi osnova za pripravo delovnega načrta nadaljevalnih raziskav arheološko zanimivih delov jezerske skale in izoliranih batigrafskih anomalij z namenom poglobitve poznavanja posameznih najdišč in pridobitve dokumentacije za potrebe priprave vsebin za prezentacijo in promocijo podvodne kulturne dediščine. Arheološki poseg je potekal na podlagi in v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji Zavoda za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Kranj, ter kulturnovarstvenim soglasjem za raziskavo in odstranitev arheološke ostaline Ministrstva za kulturo (koda raziskave: 18-0845). Raziskavo je finančno podprl Zavod za kulturo Bled.

Opis lokacije

Izpostavljena skalna gmota podvodnega grebena severno od obale pri vili Sokol je ena od geomorfoloških posebnosti Blejskega jezera. Ledeniški obrus se je oblikoval v srednjetrizasnih dolomitih in dolomitnih apnencih, ki tvorijo Stražo in pomemben del

osamelcev južno in zahodno od jezera.³ Potopljen rtič v obliki pomola, ki je z okoli 10 m širokim podvodnim sedlom ločen od obale, sestavljajo štirje dvignjeni deli podlage, ki se vzpenjajo od 1,8 do 1,3 m pod gladino, večina zgornje površine obrusa pa leži na globinah med 2 in 4 m (sl. 3). Na zahodni in severni strani stene pomola strmo tonejo na globino 11 do 15 m, vzhodna stran pa izginja pod melišče iz kamnitega drobirja in peska. Naravni nasip na globinah med 4 in 2 m prehaja v priobalno nasutje z betonskimi bloki in cevmi, tramovi in lesenimi koli nekdanjih obalnih zgradb ter drugimi ostanki urejanja obrežja iz polpreteklega časa.

Večjo površino obrusa med južno vzpetino ter manjša območja okoli ostalih treh vzpetin prekrivajo zaobljene skale, dno med njimi pa mestoma precej debela plast manjših kamnov in drobirja. Domnevamo, da pri večjih kamnih ne gre za material melišč s pobočij osamelca nad jezerom, temveč za t. i. drsnike ali oražence, ki predstavljajo subglacialni prod preložene in izprane talne morene. Ta je nastala kot posledica delovanja subglacialnih ali robno glacialnih tokov proti koncu zadnje ledene dobe (okoli 14.800 cal BP),⁴ ko so ledeniški melj in glino odnašali proti sredini jezera, na robu pa odlagali pesek in prod.⁵

Eni najstarejših upodobitev Blejskega jezera, prospekt z legendo iz leta 1749⁶ in bolj znana oljna slika Bleda z okolico iz leta 1775,⁷ ta del obale prikazujeta še brez objektov ali drugih zabeležbe vrednih značilnosti. Že na jožefinskem vojaškem zemljevidu in kmalu zatem tudi na topografskem načrtu toka reke Save iz leta 1807 pa je na polkrožnem rtiču, tik ob plitvini in ob obalni poti proti Mlinem, upodobljen zidan objekt, ki bi ga lahko prištevali k zaselku Pod

¹ Fras et al., *Prvo strokovno poročilo*.

² Poglajen in Mozetič in Vranac, Visokoresolucijska batigrafska izmera.

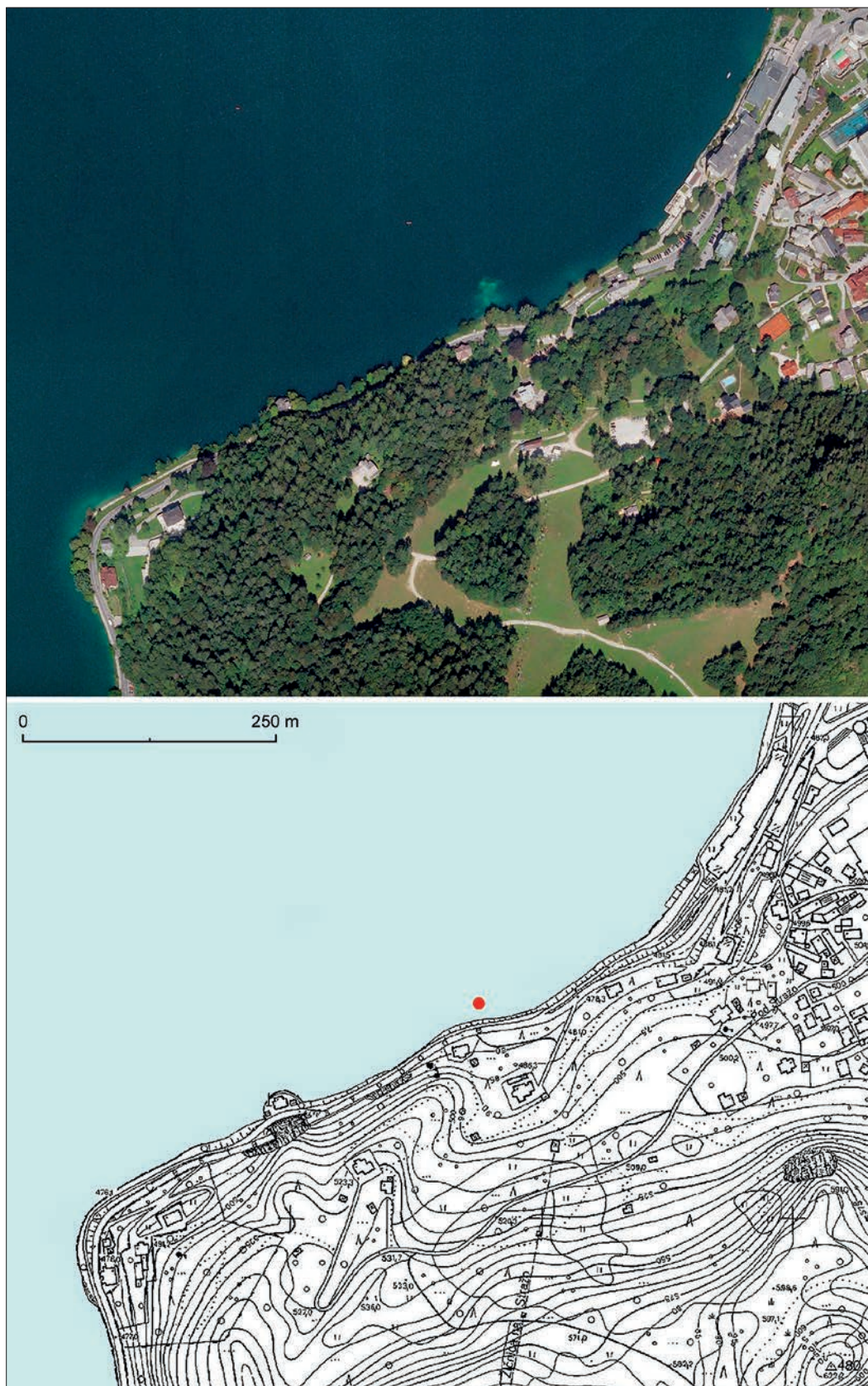
³ Grimišar, Zapiski o geologiji.

⁴ Bavec et al., *Geološke lastnosti*, str. 43; Novak in Bavec, *Geološke značilnosti*, str. 26–27; Andrić et al., Late-glacial palaeoenvironmental record.

⁵ Grimišar, Zapiski o geologiji, str. 222.

⁶ Gaspari, *Pregled in perspektiva arheoloških raziskav*, sl. 3.

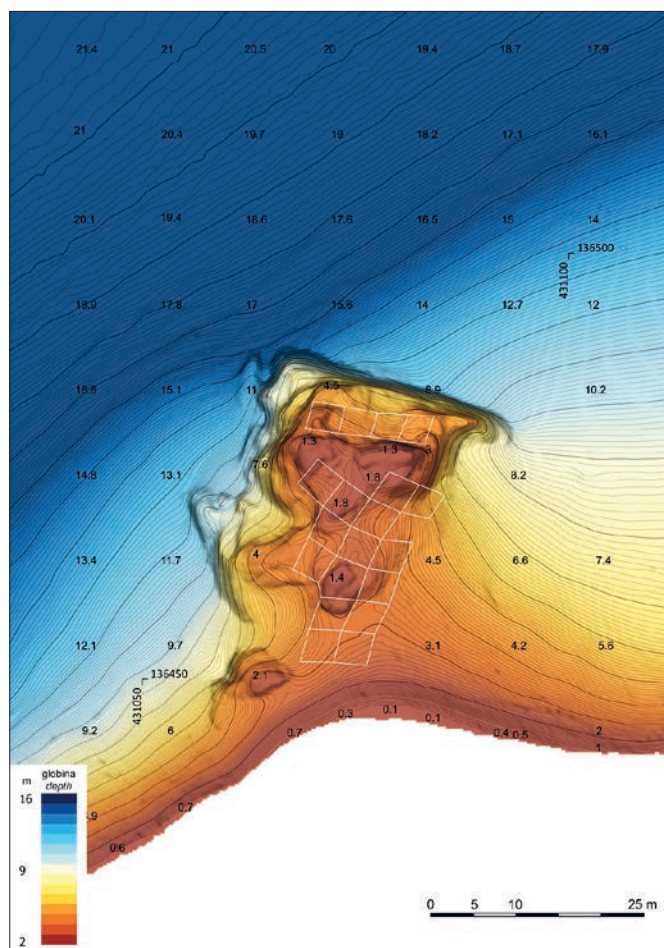
⁷ Fajfar, *Sliki Bleda*.

*Slika 1: Blejsko jezero z označeno lokacijo arheološkega pregleda
(DOF 2009; TTN5 – po Atlas okolja; © Agencija RS za okolje).*

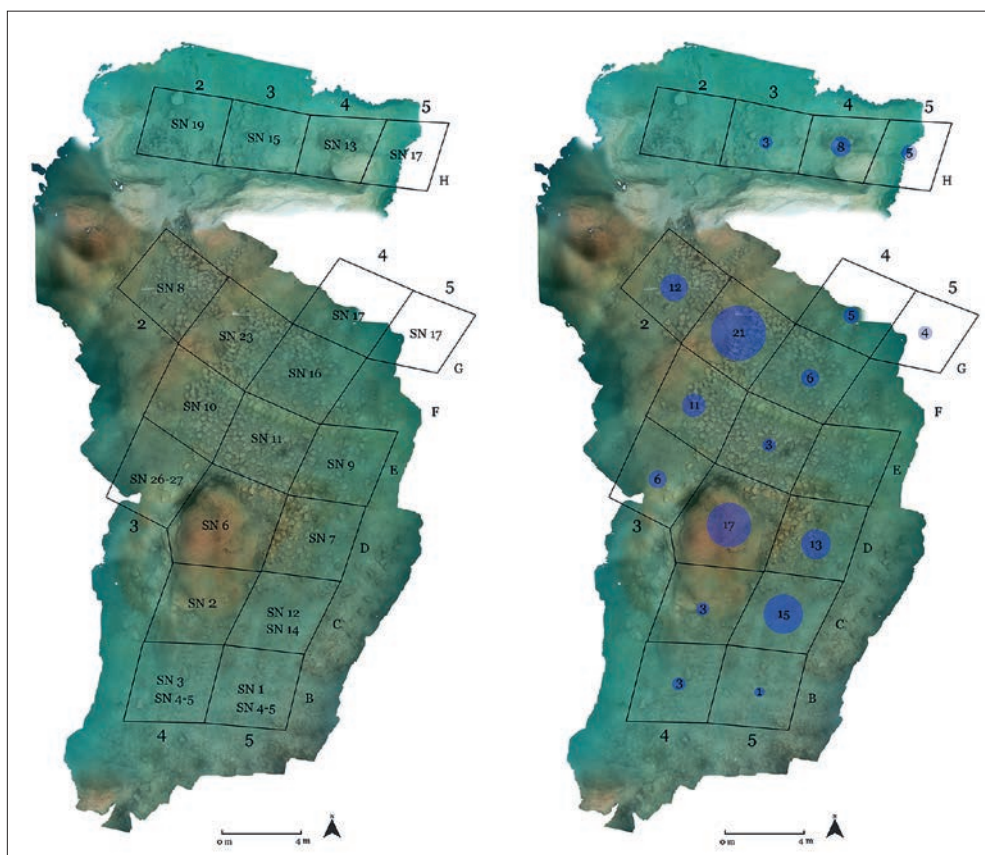
Slika 2: Vila Sokol (na desni) z lopo za čolne in kmečka hiša z gospodarskim poslopjem na razglednici iz časa okoli leta 1900 (po Benedik et al., Bled na starih razglednicah).

Slika 3: Batigrafski posnetek območja ledeniškega obrusa z označeno mrežo zbiralnih enot podvodnega pregleda (izdelal: Sašo Poglajen).

Slika 4: Skalni izdanek z vrvicami mreže intenzivnega podvodnega pregleda na območju kvadranta F2 (foto: David Badovinac).

Slika 5: Fotogrametrični načrt pregledanega območja s kvadranti in skupki najdb (a) ter prikazom količinske zastopanosti poznosrednjeveške in zgodnjenovoveške lončenine (b) (fotografija in izdelava modela: David Badovinac; dodelava: Tadej Hrženjak).

Stražo, delu vasi Želeče.⁸ Zadnjo hišo in pripadajoče gospodarsko poslopje tega zaselka, ki sta od neznankdaj stala na obali tik vzhodno od obravnavane plitvine, so porušili pred drugo svetovno vojno. V zadnji četrtini 19. stoletja je bila v razširjenem zastrepu rtiča zgrajena vila Sokol (sl. 2). Njena lastnica, Antonija Ambrožič, si je na obali uredila kopališče ter lopo s čolni za izposojanje, imela pa je tudi služnostno pravico do pleten.⁹

Postopki raziskave in arheološki razvid

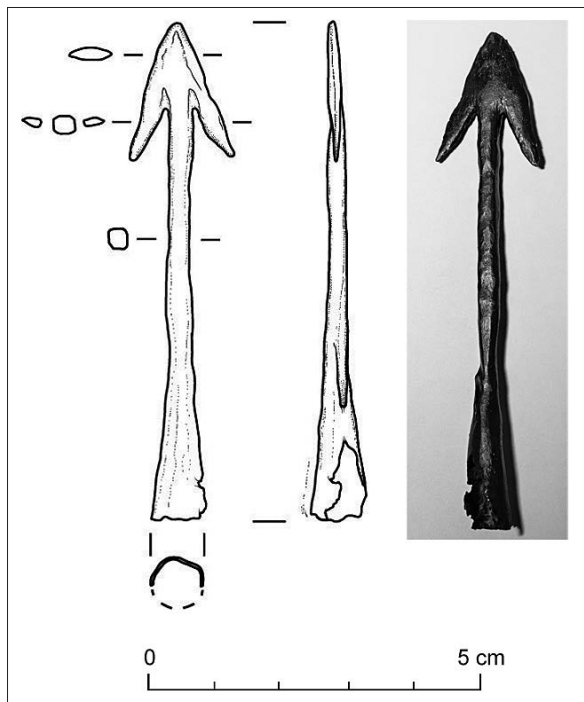
Območje podvodnega pregleda (lokacija št. 114) je bilo za potrebe totalne kolekcije površinskih najdb z mrežo vrvic razdeljeno na 19 zbiralnih enot – kvadrantov velikosti 4 x 4 m, ki so bile zaradi prilagajanja oblikovanosti dna razmeščene v dve skupini (sl. 3) ter označene s kombinacijo črk (A–H) in števil (1–5). Celotna plitvina z zgornjim delom skalnega obrusa je bila podrobno fotografsko posneta za potrebe izdelave fotogrametričnega 3D-načrta lokacije,¹⁰ ki dopolnjuje batimetrični posnetek visoke ločljivosti iz leta 2007.

V okviru pregleda je bilo skupno zbranih 429 predmetov, med katerimi prevladujejo lončenina, pečnice in keramični gradbeni material iz 19. in 20. stoletja, opazneje pa je zastopana tudi kuhinjska keramika in nekaj odlomkov namiznega posodja s konca srednjega veka in zgodnjega novega veka (15.–17. stoletje). V pričujočem prispevku se osredotočamo na topografski opis lokacije ter obravnavo skupine starejših najdb, ki ponujajo iztočnice za razmišljanje o uporabi plitvine in obale. Najdbe se namreč ne pojavljajo samo ob obali, temveč so dokaj enakomerno zastopane na celotni površini pregledanega območja skalnega obrusa (sl. 5).

Izbor najdb

Železna ost z zalustma

Na polici tik severovzhodno od prve vzpetine v skalnem obronku, med 16 in 20 m stran od obale (kv. D3), je bila najdena železna ost z zalustma in tulastim nasadiščem (kat. št. 1; sl. 6; 7: 3). Kratka in široka trikotna konica lečastega preseka ima prikonjeni zalusti (š. 2,2 cm) in komaj zaznavno napeti stranski ostrini. Razmeroma dolgo steblo (vrat) z zaobljeno pravokotnim prerezo (š. 0,5 cm) prehaja v tulec za nasaditev, ki je v neznani dolžini odlomljen. Celotna ohranjena dolžina osti znaša 9,1 cm, premer najširšega ohranjenega dela tula pa 1 cm. Masa osti znaša 9 gramov.

Slika 6: Železna ost z zalustma. Kat. št. 1. SN 27 (risba: Petra Jendrašič; foto: Matija Lukič).

Kateremu tipu orožja je ost pripadala, ni povsem jasno, zato se tudi njena datacija izmika dokončni določitvi. Z zelo podobnimi ostmi so bila opremljena poznorimska in poznoantična metalna kopja. V celoti ohranjen primerki iz Emone brez natančnejših najdiščnih podatkov, ki ga lahko pogojno datiramo v 4. ali 5. stoletje, ima identično oblikovano konico in vrat oziroma steblo, ki preide v razcepljen tul (sl. 7: 2). Ost z 1,7 cm široko konico je dolga 13,2 cm.¹¹ Veronika Pflaum jo je uvrstila v skupino osti kopij iz okvira poznorimske oborožitve, v katero so kopja z zalustma verjetno prešla prek germanskih najemnikov,¹² ob tem pa opozorila na neposredno analogijo iz groba 4 na manjšem pokopališču vile rustike ali obcestne postaje pri Westendorfu na Bavarskem (sl. 7: 1). V grobu, datiranem v prvo polovico 4. stoletja, naj bi bil glede na pridatke pokopan German. Dve osti s trikotnimi zalustmi, dolgim vratom kvadratnega preseka in tulastim nasadiščem¹³ sta bili del snopa s skupno 14 puščičnimi ostmi treh različnih tipov. Avtor objave vse primerke obravnava kot osti puščic za lok in domneva, da so bile v grob priložene v tulu. Premer nasadišč osti niha med 0,75 in 0,95 cm.¹⁴

⁸ Glej tudi Franciscejski in Reambulančni kataster za Kranjsko; SI AS 176/L/L243/g/A05; SI AS 181/L/L243/g/C06.

⁹ Benedik et al., *Bled na starih razglednicah*, str. 146; Benedik, *Bled nekoč*, str. 143; Repe, *Bled*, str. 160.

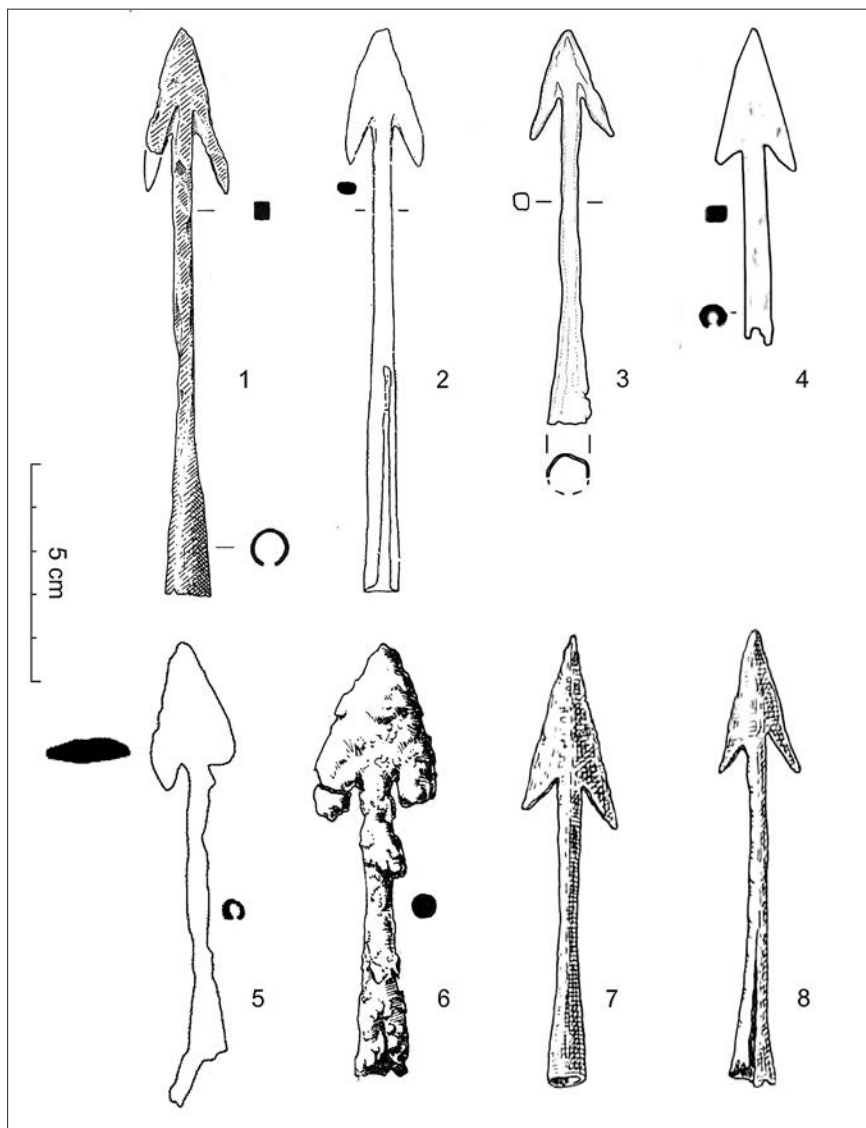
¹⁰ Fras et al., *Prvo strokovno poročilo*.

¹¹ Bitenc in Knific, *Od Rimljanov do Slovanov*, str. 24, kat. št. 51: zgoraj desno.

¹² Pflaum, *Claustra*, str. 107, kat. št. 124.

¹³ 1 - d. 13,2 cm; masa 13 g; pr. tula 0,9 cm; 2 - d. 11,3 cm; masa 10 g; pr. tula 0,85 cm.

¹⁴ Cyszcz, *Ein spätromisches Waffengrab*, str. 265–270, Abb. 5: 1–2.

Slika 7: Pušične osti z zalustma iz časa med poznorimskim obdobjem in visokim srednjim vekom: 1 – Westendorf; 2 – Ljubljana; 3 – Blejsko jezero; 4 – Gradišče nad Bašljem; 5 – Caričin grad; 6 – Brinjeva gora; 7, 8 – Smolenice (1 po Czysz 1986; 2 po Pflaum 2000; 4 po Karo, Knific 2020; 5 po Glad 2015; 6 po Pahič 1969; 7, 8 po Ruttkay 1975; izdelal: Andrej Gaspari).

Podobna pušična ost z zalustma izvira z območja poznoantične utrjene naselbine na Gradišču pri Bašlju (5./6. stoletje), na kateri je dokumentirana tudi mlajša poselitvena faza s številnimi kovinskimi najdbami in odlomki lončenine iz časa med poznim 8. in zgodnjim 10. stoletjem. Med štirimi, mlajši fazi najdišča pripisanimi pušičnimi ostmi je tudi v dolžini 7,2 cm ohranjen primerek s srednje dolgima trikotnima krilcema z razponom 1,8 cm, stebлом pravokotnega preseka in odlomljenim tulcem (sl. 7: 4).¹⁵ Odlomek konice z delom stebła podobne osti se pojavlja med najdbami z Gradišča nad Trebenčami

pod Poreznom, ki večinoma sodijo v čas od druge polovice 9. do prve polovice 11. stoletja.¹⁶ Približno v isti časovni okvir bi lahko sodila popolnoma ohranjena 8,7 cm dolga ost iz naselbine Zidani Gaber na Gorjancih.¹⁷

V obravnavi poznorimske in protobizantinske orožja z najdišč na Balkanu, še posebej osti z zalustma, katerih uporaba se je razširila pod vplivi iz germanskega prostora, je Damien Glad ugotovil skupino pušičnih osti, dolgih med 8 in 11 cm, ki se za razliko od običajnih primerkov z zalustma, dolgih

¹⁵ Karo in Knific, Die frühmittelalterlichen Militärfunde, str. 204, t. 5: 8.

¹⁶ Bitenc in Knific, Zgodnjesrednjeveško gradišče, str. 233, t. 2: 18.

¹⁷ Križ, Gorjanci, str. 139, kat. št. 6.7 (tretja z leve).

5,5–7,5 cm, po dolžini približujejo ostem kopij. Tovrstne osti se širom evropske celine pojavljajo od 4. do 6./7. stoletja. Osti puščic iz skupine z majhnimi zalustmi (*»mini« barbelons*) z najdišč na Balkanu imajo tulce premera med 6 in 10 mm. Med najustrežnejši regionalnimi primerjavami za ost iz Blejskega jezera navajamo tri primerke iz utrdbe Caričin grad (*Iustiniana Prima*), datirane med zadnjo tretjino 6. stoletja in začetek 7. stoletja (sl. 7: 5).¹⁸

Po oblikovanosti konice je najdba iz Blejskega jezera blizu tudi posameznim srednjeveškim ostem za puščice loka, ki so v vzhodnem delu srednje Evrope in v Karpatski kotlini najbolj razširjene v obdobju med 7./8. in 10. stoletjem, kasneje pa njihova relativna zastopanost močno upade. Zelo podobna ost z delno ohranjenostjo konice in dolgim vratom okroglega preseka, ki tekoče prehaja v tulasto nasadišče (d. 10,0 cm), izvira iz zgodnjersrednjeveškega groba 24 v Brezju nad Zrečami (sl. 7: 6),¹⁹ ki sodi v skupino pokopov iz druge polovice 8.–prve polovice 9. stoletja.

Po raziskavi, ki jo je na gradivu s slovaških najdišč opravil Michal Holeščák, osti z zalustmi tipa A-VI.b.0 (188 kosov) obsegajo 84 % vseh dokumentiranih osti 9. stoletja, skupaj s primerki s tordiranim vratom (A.VI.b.0.T; 8 kosov) pa kar 90 % osti iz tega obdobja, zato veljajo za tipično slovanski kos lokostrelske opreme. V času 10.–11. stoletja njihov delež obsega le še 5 % odkritih osti, medtem ko so v kontekstih iz 12.–14. stoletja zastopane le še s štirimi primerki.²⁰ Dimenzijski razpon osti (2,3–7,1 cm), ki ga za najdbe iz slovaških najdišč navaja Holeščák, se razlikuje od vrednosti, ki jih prinaša obravnava v delu Alexandra Ruttkaya. Ta za 69 primerkov različice 1a, datiranih v obdobje med 9. in 14. stoletjem, navaja dolžine med 5,3 in 12 cm, razpon zalustov pa meri od 1,9 do 3,9 cm.²¹ Med daljšimi primerki iz njegove objave kot približne analogije za obravnavano najdbo izpostavlja dve 10,5 cm dolgi osti iz kraja Smolenice, brez podrobnejših najdiščnih podatkov (sl. 7: 7, 8),²² in 8 cm dolgo ost iz najdišča Bošany, odkrito skupaj s keramikoj iz 11./12. stoletja.²³ Ost podobne oblike in dimenzij (d. 8,9 cm; d. konice 2,3 cm; pr. tulca 8–9 mm) je bila odkrita tudi na območju srednjeveškega gradišča Zamczysko na Poljskem, kjer najdbe kažejo na datacijo utrdbe v 13. stoletje.²⁴ Razmeroma številne najdbe podobnih osti iz najdišč v Srbiji, ki so bile v velikem deležu odkrite na gradovih iz 12.–15. stoletja, kažejo, da gre za dolgotrajno obliko,²⁵ pri čemer pa velja ponoviti opažanje, da so

visoko- in poznosrednjeveški primerki tovrstnih puščicnih osti vendarle manj pogosti od zgodnjersrednjeveških.

Lončenina

Med lončenino iz poznega srednjega veka in zgodnjega novega veka so štirje odlomki finega namiznega posodja. Vsi so oksidacijsko žgani in izdelani iz zelo fino prečiščene gline z drobnimi luskami sljude. Površina odlomka ustja in dveh ostenij je svetlo rjave barve, en odlomek ostenja pa oranžne. Odlomek ustja skodele konične oblike z odebeljenim, navzven obrnjenim ustjem (kat. št. 3) ima oddaljeno primerjavo med gradivom iz depozita 6. faze s Starega gradu Smlednik, ki je datirana med 14. in sredino 16. stoletja.²⁶ Podobne skodele in čaše se pojavijo v poznem srednjem veku, od zgodnjega novega veka naprej pa so ti predmeti kot del namiznih servisov najpogostejše opremljeni z loščem.²⁷ Obravnavani primerek iz jezera verjetno ni starejši od 16./17. stoletja.

Kuhinjsko posodje iz obravnavanega časovnega okvira je zastopano s štirimi odlomki pokrovov in 179 odlomki loncev, od tega je 126 odlomkov ostenij, 10 odlomkov ustij in 43 odlomkov dnov. Vse posode so žgane v redukcijski atmosferi, barva površine pa je pretežno v različnih odtenkih sive, bistveno redkeje v odtenkih rjave. Izdelane so iz gline z obilnimi primesmi drobno- do grobozrnatega peska. V nadaljevanju obravnavamo izbor tipološko opredeljenih ustij in lončarska znaka na dnu dveh loncev.

Med gradivom, ki je bilo zbrano na pobočju pod severovzhodnim delom obrusa (med kv. G4 in G5), okoli 30 m od obale, je bil odkrit tudi odlomek na vretenu izdelanega lonca iz zelo temno sive, trdo žgane gline z močnimi primesmi grobozrnatega peska (kat. št. 2). Lonec po fakturi odstopa od ostale lončenine, zbrane med posegom leta 2019, je pa zelo blizu odlomkom, ki so bili na tej lokaciji opaženi med pregledi v letih 1995–1999. Oblikovanost enostavnega in rahlo odebeljenega, spodaj rahlo prirezanega ustja ustreza različici 2g oziroma njenemu prehodu v različico 5g po klasifikaciji Benjamina Štularja. Prva različica se pojavlja v okvirnem časovnem razponu med letoma 800 in 1300 s težiščem med 10. stoletjem in prvo četrtino 13. stoletja, težišče datacije druge pa je v 12. in 13. stoletju.²⁸ Po tipologiji ustij, ki sta jo izdelala Cristoph Gutjahr in Georg Tiefengrabner, gre za obliko 2, ki se pojavlja na trebušastih ali kroglastih loncih. Primerjave iz datiranih celot na gradovih in v naselbinah v Avstriji kažejo na težišče razširjenosti med koncem 11. in drugo polovico 12. stoletja. Avtorja na podlagi prostorske razporeditve

¹⁸ Glad, *L'armement*, str. 182–186, fig. 34: E25, E35, E37.

¹⁹ Pahič, *Antični in staroslovanski grobovi*, str. 240–241, t. 9: 11; Odar, *Lokostrelstvo*, str. 21, kat. št. 3.

²⁰ Holeščák, *Medieval archery*, str. 42–45, 72, 79, Pl. XI: 6, 7.

²¹ Ruttkay, *Waffen II*, str. 327–328, Abb. 54.

²² Ruttkay, *Waffen I*, str. 178, Abb. 19: 12, 15.

²³ Prav tam, 133, Abb. 19: 20.

²⁴ Kotowicz, *Zamczysko*, str. 11, 64, ryc. 27: 1.

²⁵ Sijarić, *Hladno oružje*, str. 299–301, tip T1c-5, z nadaljnjo literaturo.

²⁶ Štular, *Smlednik*, t. 8: 114.

²⁷ Prav tam, str. 76.

²⁸ Štular, *Mali grad*, str. 230, 233; Štular, *Smlednik*, str. 73, t. 7: 78.

Slika 8: Lončarska znaka na dnu lonca kat. št. 11 (1) in lonca iz SN34 (2) (foto: Matija Lukič).

evidentiranih najdb domnevata, da gre za obliko, ki se je iz južnonemškega prostora v (zgodnjem?) 12. stoletju razširila proti vzhodu in jugovzhodu.²⁹

Trije odlomki (SN 7, 12, 14) pripadajo slokemu loncu z močno izvihanim ustjem (kat. št. 4). Široko karnisno ustje z užlebljenim zunanjim robom, široko ravno zgornjo površino in užlebljenim notranjim robom ustreza obliki 10A-1 po Štularju, ki sodi med značilne poznosrednjeveške tipe ustij.³⁰ Obravnavana različica z razširjenim zgornjim robom in izrazito notranjo užlebitvijo je precej redka in blizu ustjem, ki se v Polhograjski graščini pojavljajo v plasteh iz 16.–17. stoletja.³¹ Istemu loncu verjetno pripada dno (SN 14; kat. št. 12; sl. 8: 1), ki ima na zunanji površini reliefno izdelan lončarski znak, ki ga sestavlja lečast motiv s sredinsko prečno črto blizu korena, na katere spodnji rob se pripenja druga črta, ki se spodaj viličasto razcepi. Celota ustvarja antropomorfen vtis, po drugi strani pa sodi v širšo skupino znakov v obliki samostrela. Soroden je znak z dna lonca (SN34; sl. 8: 2), sestavljen iz dela v obliki napetega loka, ki ga po sredini od vrha čez tetivo preči ravna črta, od katere se na sečišču s tetivo odcepi ukrivljen krajši krak.

Med objavljenimi novoveškimi lonci iz Blejskega jezera se sorodni lončarski znaki v obliki samostrela pojavljajo na treh primerkih z območja vasi Mlino, in sicer najdbi iz raziskav v letu 1982 in dveh loncih iz neposredne okolice izliva v Jezernico, odkritih

leta 2006.³² V njiju je Johanna Kraschitzer prepoznala verjetna izdelka lončarjev iz Labotske doline na vzhodnem Koroškem. Stilizirani znaki v obliki samostrela so namreč prepoznavna značilnost tamkajšnje lončarske produkcije iz 15.–17. stoletja,³³ ki jo zaznamuje še uporaba kakovostne dachberške gline s pridanimi karbonatnimi pustili. Iz pisnih virov je znano, da so lončarji iz več središč v Labotski dolini trgovali širom Koroške in Štajerske, za sredino 17. stoletja pa je izpričano, da so koroško lončenino tovorili čez Karavanke na Kranjsko. Labotski produkciji lahko po mnenju Katarine Katje Predovnik verjetno pripišemo tudi lonec iz raziskav leta 1982 ter tukaj predstavljene lonce s kat. št. 4, 7 in 12.³⁴

Dva odlomka z jezerskega dna pri vili Sokol pripadeta loncem s širokim karnisnim ustjem tipa 10B, različice 2, ki jo označuje rahla užlebitev notranjega roba. Lonci s tako oblikovanimi ustji se sicer pojavljajo že v 14. in 15. stoletju,³⁵ v uporabi pa ostanejo vse do sredine 17. stoletja. Primerjave za lonec iz SN23 (kat. št. 6) z rahlo odebeljenim oglatim robom ustja se v Polhograjski graščini pojavljajo v celotah iz sredine 17. stoletja.³⁶ Ustje iz SN16 (kat. št. 5) lahko vzporejamo s primerkom iz Šentvida pri Stični, ki je bil najden v depozitu s konca 15. stoletja in prve

²⁹ Gutjahr in Tiefengraber, *Alt-Hollenegg*, str. 84–86.

³⁰ Štular, *Smlednik*, str. 74.

³¹ Železnikar, *Polhov Gradec*, t. 12: 16; 19: 3, 4.

³² Logar in Bitenc, *Podvodna raziskovanja*, str. 111, t. 18: 4; Štular, *Srednjeveška in novoveška lončenina*, str. 81, t. 9: 1, 3.

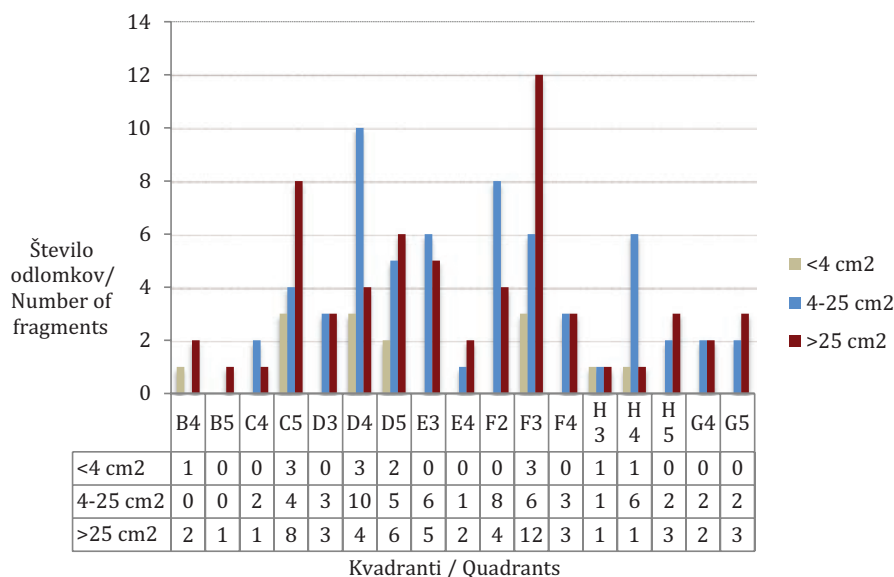
³³ Kraschitzer, *Lavanttaler Schwarzbäckerware*, str. 27–35, 186–187.

³⁴ Predovnik, *Knjižni prikaz*. Avtorici se lepo zahvaljujemo za posredovano mnenje o tukaj obravnavanih primerkih.

³⁵ Štular, *Smlednik*, str. 73.

³⁶ Železnikar, *Polhov Gradec*, t. 15: 10–11.

Preglednica 1: Velikostni razredi odlomkov poznosrednjeveške in zgodnjenovoveške lončenine po zbiralnih enotah – kvadrantih: do 4 cm²; 4–25 cm²; nad 25 cm² (izdelal: Andrej Gaspari).

polovice 16. stoletja,³⁷ ter z lonci iz Polhograjske graščine, datiranimi v sredino 17. stoletja.³⁸ Zgodnjenovoveška sta verjetno tudi lonca iz SN 27 (kat. št. 7) in SN 32 (kat. št. 8), z redkima oblikama ustij z notranjo užlebitvijo za pokrov, blizu različici 10C-6.³⁹ Ustji, podobni kat. št. 7, sta imela lonca iz jezera pri Mlinem, ki ju Štular na podlagi analogij umešča v pozni srednji vek oziroma v zgodnji novi vek.⁴⁰ Tudi lonec iz SN 32 (kat. št. 8) ima oddaljeno primerjavo v loncu iz pregleda leta 2006, ki spominja na poznosrednjeveška ustja, vendar ga Štular na podlagi nizkega vratu in ostanka žice, s katero je bil vezan, datira v novi vek, najverjetneje v 19. stoletje.⁴¹ Za mlajšo datacijo govori tudi podobnost z na ustju Jezernice odkritim loncem z loščem, okvirno datiranim v čas od 18. stoletja naprej.⁴²

Pokrovom loncev so pripadali en odlomek roba (kat. št. 9), dva odlomka ostenja in en odlomek masivnega držaja, vsi žgani v redukcijski atmosferi. Masivni držaji so značilni za srednje visoke stožčaste pokrove, ki so bili v rabi od 15. do 17. stoletja.⁴³

Med tafonomskimi lastnostmi lončenine smo opazovali zaobljenost robov in velikost odlomkov, pomembni za določitev ozadja odložitve in morebitnih poodložitvenih procesov. Večina odlomkov kaže ostre prelome, morebitnih kosov z izrazito zaobljenimi robovi med gradivom ni. Razmeroma stabilno okolje z omejenimi poodložitvenimi procesi naka-

zuje tudi visok delež odlomkov srednjih in velikih dimenzij (pregl. 1). Po istih kriterijih lahko proces odložitve večine lončenine opišemo bodisi kot primarni ali sekundarni odpad.⁴⁴

Razprava

Dokumentirana situacija odstopa od pričakovanj na podlagi rezultatov arheoloških pregledov drugih lokacij v jezeru, pri katerih so bile najdbe ugotovljene na površini in v vrhnji plasti različno strmih podvodnih pobočij in za katere lahko v večini primerov domnevamo, da so bile zavržene z obale, nekatere tudi izgubljene (skupina sekir blizu ustja Jezernice pri Mlinem, na primer pri sekanju ledu) ali namerano odvržene s profanim ali kulturnim ozadjem.⁴⁵ V obravnavanem primeru se najdbe, vključno z večjimi odlomki keramičnih posod, strnjeno pojavljajo tudi 40 m stran od obale, pri čemer razlaga, da so bile tiste najbolj oddaljene pač zmetane v vodo iz čolna, ni prepričljiva. Prav tako niso mogle onstran skalnega obrusa spolzeti z obrežja, zato je mogoče, da je na območju plitvine stala nekakšna ploščad.

Najstarejšo od evidentiranih najdb z lokacije, ost z zalustma, lahko okvirno datiramo v čas med poznorimskim obdobjem in začetkom poznega srednjega veka, ožja umestitev in funkcionalna določitev pa ostajata nejasni. Še najverjetnejši se zdita datacija v zgodnji ali visoki srednji vek in opredelitev za ost pušice za lok. V boju je bila uporaba pušičnih osti z zalustma, vsaj v slovanskem okolju, omejena na čas

³⁷ Porenta et al., Župnijski dom, t. 3: 44.

³⁸ Železnikar, Polhov Gradec, t. 15: 17–20.

³⁹ Štular, Smlednik, str. 74.

⁴⁰ Štular, Srednjeveška in novoveška lončenina, t. 6: 3, 5.

⁴¹ Prav tam, str. 79, t. 7: 4.

⁴² Prav tam, str. 80, t. 9: 5.

⁴³ Štular, *Mali grad*, str. 132–133.

⁴⁴ Štular, Smlednik, str. 72, 76–78.

⁴⁵ Gaspari, Preventivne arheološke raziskave, str. 56–59, sl. 43, t. 2–4, 5: 1.

pred večjo razširjenostjo verižnih oklepov, kot posebej primerne pa se navajajo za lov na veliko divjad.⁴⁶ V konkretnem primeru gre za ost z razmeroma ozkima trikotnima zalustma, ki sta v preseku dokaj masivni, zato odkritega primerka ne moremo pripisati pravim lovskim ostem, za katere so značilne široke, tanko izkovane zalusti z nabrušenima ostrinama.

Zaradi specifičnega konteksta in univerzalne oblikovanosti konice obravnavanega primerka ni izključeno, da je bila ost izgubljena pri lovu na vodne ptice ali ribolovu, saj so zalusti – podobno kot pri harpunah in dvo- ali večzobih osteh – oteževale izvlek iz rane oziroma osvoboditev zadetega plena. Sodeč po praksah iz novejših obdobij so s harpunami in ribiškimi ostmi lovili predvsem spomladi, ko se somi in ščuke drstijo v plitvejši vodi,⁴⁷ o podobnem pa bi smeli domnevati tudi pri ribolovu z lokom. Ta verjetno ni bil ne posebej razširjen ne posebej učinkovit, razen morda v izjemnih okoliščinah, na primer kot dejavnost starejših mož, ki v skupnosti niso mogli več sodelovati kot aktivni lovci, vendar so lahko zaradi svojih spretnosti prispevali k oskrbi s hrano, ali pa je služil urjenju dečkov v zalezovanju in merjenju. Tak način lova si je mogoče predstavljati tako s čolna, kakršen je okoli 4 m dolg in do 0,6 m širok macesnov deblak s predelnima stenama in nizkim prečnim rebrom iz jezera na vznožju grajske stene, radiokarbonsko datiran med konec 8. stoletja in začetek druge polovice 9. stoletja,⁴⁸ kot s potencialne ploščadi na lesenih nosilcih ali drugačne strukture iz visokega ali poznega srednjega veka, katere obstoj smo že pred časom domnevali na najvišjem delu obrusa.⁴⁹ Za tako napravo, katere nosilci bi lahko bili zasidrani v razpoke v skali in/ali obloženi s kamni, zaenkrat ni oprijemljivejših dokazov.

Za razliko od vodnih okolij Severne Evrope, Skandinavije, Britanskega otočja in Irske jezera in mokrišča na območju ob Alpskem loku po koncu obstoja naselbin koliščarskega tipa, do katerega je prišlo na začetku železne dobe, niso več naseljena, kar seveda ne pomeni prekinitve drugih vrst interakcij z vodnim okoljem in izkoriščanjem vodnih ekosistemov (lov na ptice in ribolov, nabiranje in raba vodnega rastlinja ipd.).⁵⁰ Edina prava arheološko izpričana jezerska naselbina v obalpskem območju je Charavines-Colletière na jezeru Paladru (dep. Isère), dendrokronološko datirana v čas med letoma 1003 in 1040. Naselbino s skupno površino okoli 1300 m², zgrajeno na obalni plitvini, so sestavljale tri večje stavbe, ki jih je obdajala lesena palisada. Izjemno raznovrstno gradivo, odkrito med podvodnimi raziskavami, kaže na visoko stopnjo samozadostnosti

prebivalcev, ki so se ukvarjali s kovaštvom, poljedelstvom, ribolovom, rejo živali, tesarstvom, tkanjem ter izdelovanjem plovil, oblačil, glasbil in igralnih pripomočkov, morda celo s pridelovanjem vina. Številne najdbe orožja in konjeniške opreme kažejo na vojaško udejstvovanje »vitezov kmetov«. Naselbina, katere ostanki ležijo 1–4 m globoko, je bila opuščena zaradi dviga jezerske gladine.⁵¹

Ostanki srednjeveške ploščadi oziroma druge konstrukcije na kolih so znani z bližnjega Hodiškega jezera, kjer so na območju poznoneolitskega kolišča na potopljeni plitvini na sredini jezera z radiokarbonskim datiranjem ugotovili tudi skupino 5 kolov iz obdobja 1310 (1360)–1460 (1490) n. št. Interpretiramo jih bodisi kot ostanke stavbe ali ribiških priprav – *Fischerstecken*.⁵² Z območja kolišča izvirajo tudi škatlata vrša iz palic, radiokarbonsko datirana na konec bronaste dobe (10.–9. stoletje pr. n. št.),⁵³ nekaj odlomkov latenske, rimskodobne, poznoantične in srednjeveške lončenine ter masivna železna ost samostrelne puščice s tulastim nasadiščem iz 14./15. stoletja,⁵⁴ ki opozarjajo na dolgotrajno rabo območja plitvine, verjetno pretežno gospodarskega značaja (ribolov), morda tudi kot zatočišča.

Morda lahko s obstojem nosilne konstrukcije s ploščadjo oziroma pomolom na obravnavani lokaciji računamo tudi v poznem srednjem veku ali v zgodnjenovoveškem obdobju. Ta bi lahko bila povezana z ribolovom z vršami, katerih uporaba na Blejskem jezeru je od nedavna tudi arheološko potrjena,⁵⁵ ali s privezi, morda celo z lopami za shranjevanje čolnov in ribiškega pribora. Take lope, tako na obalni črti naselja, prislonjenega ob strmo pobočje, kot na vodi precej od obale, na jezeru Hallstatt (Salzkammergut) pri istoimenskem naselju dokumentira znano olje na platnu Ferdinanda Lepiēja iz leta 1883, življenje na obrežju s koli za privez čolnov in napravami za sušenje ribiških mrež pa na primer lesorez Richarda Püttnerja iz okoli leta 1890.

Sklep

Arheološko najdišče na območju ledeniškega obrusa v Blejskem jezeru nedvomno zasluži nadaljnje raziskave, vključno s podpovršinskim pregledom in izkopom sonde, ki bi lahko zagotovile vsaj del odgovorov o različnih vidikih pretekle rabe te lokacije. V prid hipoteze o obstoju konstrukcije na lesenih opornikih v vodi zaenkrat govori zlasti prostorska zastopanost najdb iz časa med visokim srednjim vekom in zgodnjim novim vekom; te so precej enakomerno zastopane po celotnem območju pregleda, medtem

⁴⁶ Ruttkay, *Waffen II*, str. 328.

⁴⁷ Čurčić, *Die volkstümliche Fischerei*, str. 508.

⁴⁸ Gaspari et al., *Odkritje zgodnjersrednjeveškega čolna deblaka*.

⁴⁹ Gaspari, *Pregled in perspektiva arheoloških raziskav*, str. 19, 21.

⁵⁰ Menotti, *Wetland*, str. 55–58.

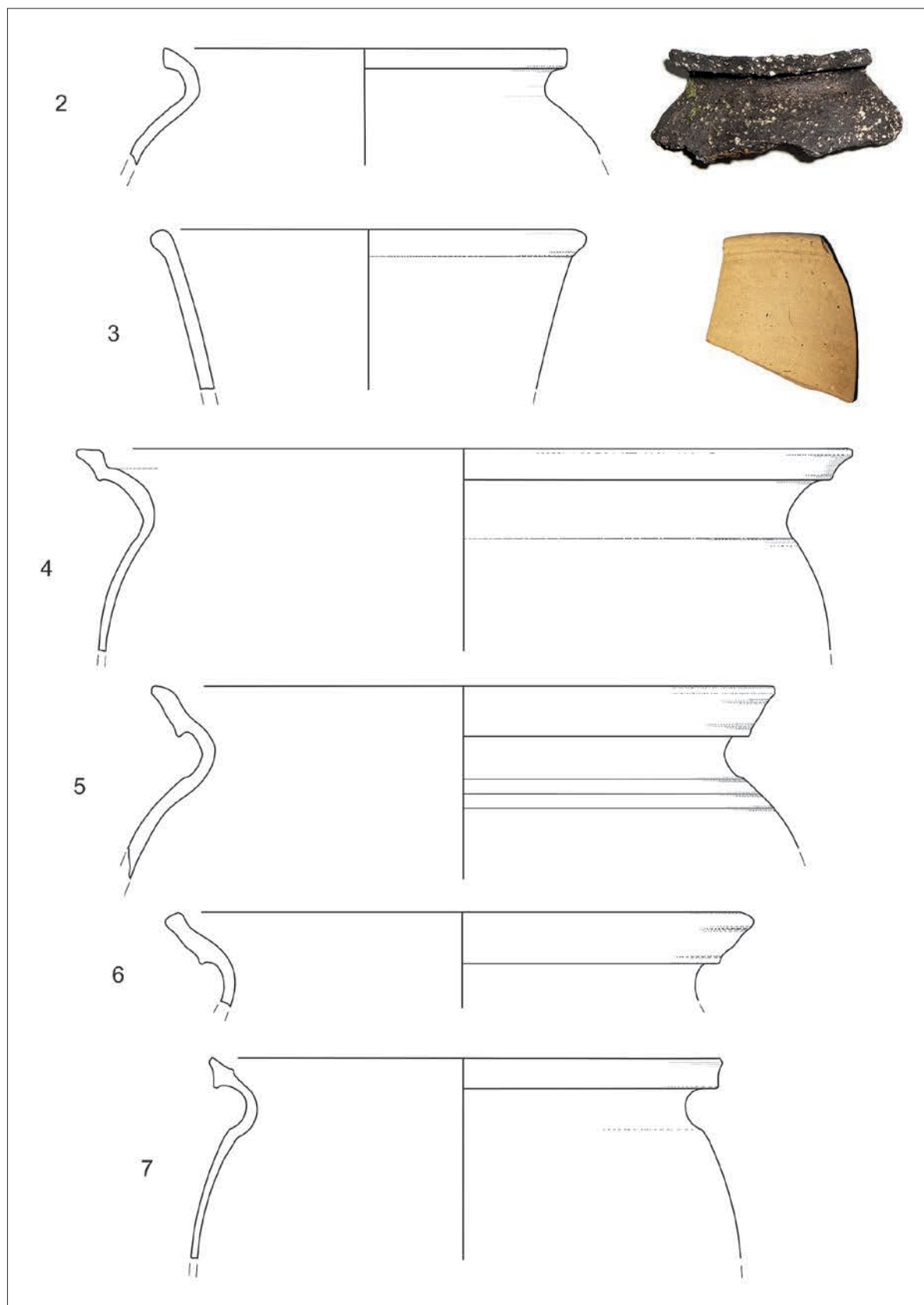
⁵¹ Colardelle in Verdel, *Chevaliers-paysans*.

⁵² Cichocki, *Der Pfahlbau*, str. 34; Cichocki, *Nassholzfunde*, str. 36; glej Offenberger, *Keutschacher See*.

⁵³ Cichocki in Dworsky, *Inselsiedlungen*.

⁵⁴ Samonig, *Studien*, str. 91, 200, Taf. 60.

⁵⁵ Gaspari in Humerca in Žvan, *Arheološki sledovi ribištva*.

*Tabela 1: Blejsko jezero. Intenzivni podvodni pregled 2019. Vse keramika. M. = 1:2
(risba: Petra Jendrašič; foto: Matija Lukič).*

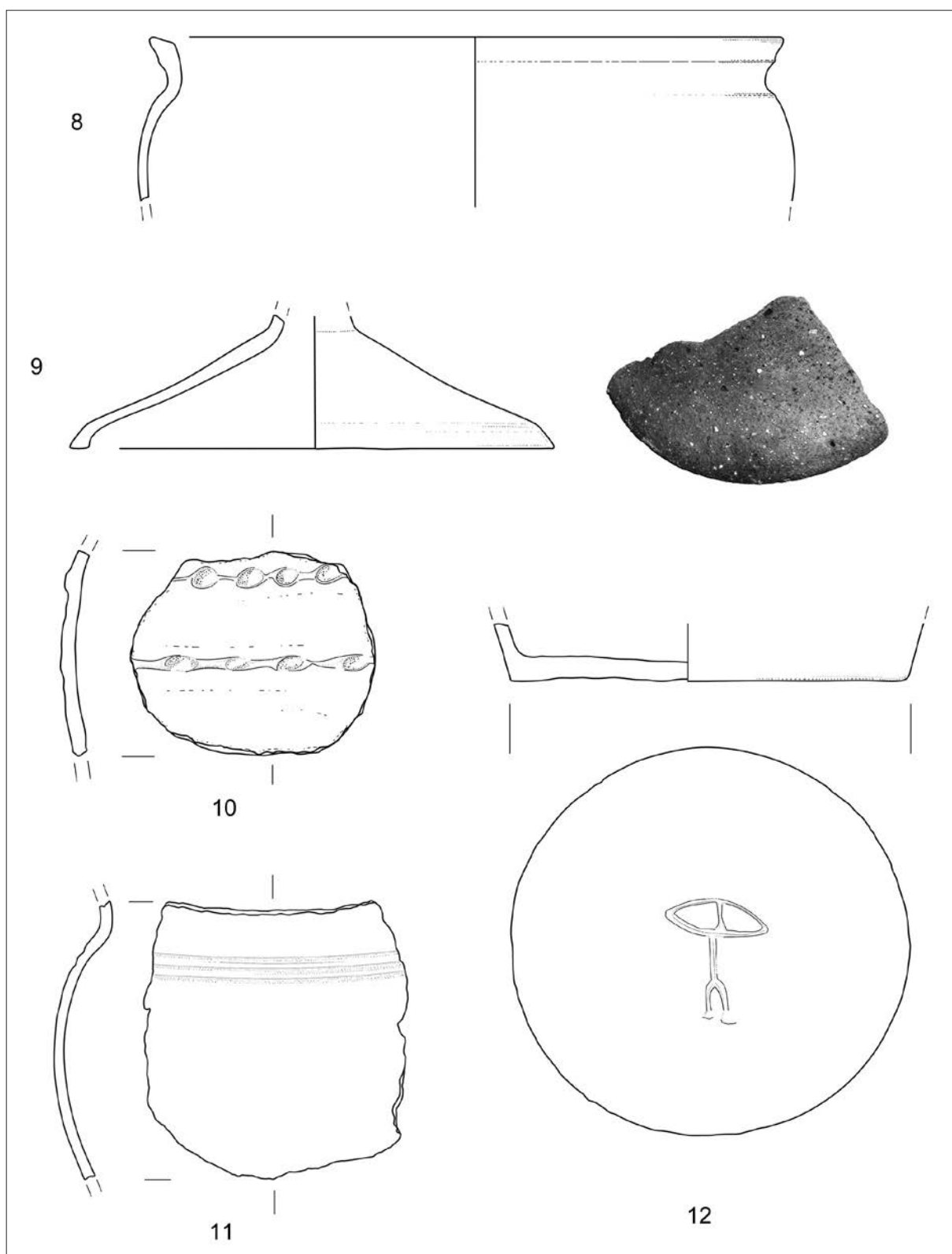

Tabela 2: Blejsko jezero. Intenzivni podvodni pregled 2019. Vse keramika. M. = 1:2
(risba: Petra Jendrašič; foto: Matija Lukič).

ko se pojavnost predmetov iz poznega novega veka in subrecentnega obdobja (18.–20. stoletje) izrazito zgošča v neposredni bližini obale. Potencialne rabe plitvine in namembnost domnevanih naprav ostajajo špekulativne, vendar lahko na podlagi arheoloških in historičnih primerjav s širšega alpskega območja sklepamo na povezanost z ribištvom in ribolovom. Raziskovalno pozornost bi veljalo usmeriti tudi na sosednje dele obrežja, ker je upravičeno pričakovati ostanke z rabo plitvine povezanih dejavnosti, morda celo bivališč ali drugih stavb.⁵⁶

Katalog najdb

1. Železna pušična ost s konico z zalustma, dolgim vratom in tulastim nasadiščem. Mere: d. 9,1 cm; največja š. konice 2,2 cm; ohr. pr. nasadišča 1 cm. Masa: 9 g. Kv. D3; SN 27. Sl. 6.

2. Lonec; odlomek ustja z ostenjem; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: temno siva; sestava: zelo grobozrnata; žganje: redukcijsko; trdota: trda. Mere: pr. ustja 15 cm; ohr. v. 4,4 cm; deb. 0,4–0,6 cm. Kv. G4, G5, H5; SN 17. Tab. 1: 2.

3. Skodela; odlomek ustja z ostenjem; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: svetlo rjava; sestava: zelo fino zrnata; žganje: oksidacijsko; trdota: mehka. Mere: pr. ustja 16 cm; ohr. v. 5,9 cm; deb. 0,5 cm. Kv. C5; SN 12. Tab. 1: 3.

4. Lonec; odlomek ustja z ostenjem; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: temno sivkasto rjava; sestava: grobozrnata; žganje: redukcijsko; trdota: mehka. Mere: pr. ustja 29 cm; ohr. v. 7,8 cm; deb. 0,3–0,6 cm. Kv. C5 in D5; SN 7, 12 in 14. Tab. 1: 4.

5. Lonec; odlomek ustja z ostenjem; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: zelo temno siva; sestava: drobnozrnata; žganje: redukcijsko; trdota: mehka; okras: dve vodoravni vzporedni kaneluri. Mere: pr. ustja 23 cm; ohr. v. 7,3 cm; deb. 0,4–0,5 cm. Kv. F4; SN 16. Tab. 1: 5.

6. Lonec; odlomek ustja z ostenjem; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: zelo temno siva; sestava: drobnozrnata; žganje: redukcijsko; trdota: mehka. Mere: pr. ustja 22 cm; ohr. v. 3,4 cm; deb. 0,4 cm. Kv. F3; SN 23. Tab. 1: 6.

7. Lonec; odlomek ustja z ostenjem; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje

površine: sivkasto rjava; sestava: fino zrnata; žganje: redukcijsko; trdota: zelo trda. Mere: pr. ustja 19 cm; ohr. v. 7,6 cm; deb. 0,2–0,4 cm. Kv. D3; SN 27. Tab. 1: 7.

8. Lonec; odlomek ustja z ostenjem; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: sivkasto rjava; sestava: fino zrnata; žganje: redukcijsko; trdota: mehka. Mere: pr. ustja 24 cm; ohr. v. 6,1 cm; deb. 0,3–0,6 cm. Kv. A3; SN 32. Tab. 2: 8.

9. Pokrov lonca; odlomek roba in ostenja; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: siva; sestava: grobozrnata; žganje: redukcijsko; trdota: mehka. Mere: pr. 18 cm; ohr. v. 5 cm; deb. 0,3–0,6 cm. Kv. F2; SN 8. Tab. 2: 9.

10. Lonec; odlomek ostenja; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: svetlo rjavkasto siva; sestava: grobozrnata; žganje: redukcijsko; trdota: trda; okras: dve horizontalni vzporedni razčlenjeni rebri. Mere: vel. 7,6 x 9 cm; deb. 0,5–0,6 cm. Kv. G4, G5, H5; SN 17. T. 2: 10.

11. Lonec; odlomek ram in ostenja; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: zelo temno siva; sestava: fino zrnata; žganje: redukcijsko; trdota: trda; okras: vodoravne vzporedne kanelure. Mere: vel. odl. 10 x 9,8 cm; deb. 0,4 cm. SN 18. Tab. 2: 11.

12. Lonec; dno z delom ostenja; izdelava: na vretenu; dodelava: brisanje; barva zunanje in notranje površine: temno sivkasto rjava; sestava: grobozrnata; žganje: redukcijsko; trdota: mehka; na notranji površini je lončarski znak; dno verjetno pripada isti posodi kot ustje (kat. št. 4). Mere: pr. dna 14,8 cm; ohr. v. 2,1 cm. Kv. C5; SN 14. Tab. 2: 12.

LITERATURA

- Andrič, Maja in Massaferr, Julieta in Eicher, Ueli in Ammann, Brigitta in Leuenberger, Markus Christian in Martinčič, Andrej in Marinova, Elena in Brancelj, Anton: A multi-proxy Late-glacial palaeoenvironmental record from Lake Bled, Slovenia. *Hydrobiologia*, 631, 2009, str. 121–141.
- Bavec, Miloš in Novak, Matevž in Herlec, Uroš: Geološke lastnosti Blejskega jezera in bližnje okolice. *Neznano Blejsko jezero: podvodna kulturna dediščina in rezultati arheoloških raziskav* (ur. Andrej Gaspari). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008, str. 40–45 (Vestnik, 20).
- Benedik, Božo in Kolman, Leopold in Rozman, Franc: *Bled na starih razglednicah*. Bled: samoizdaja, 1997.
- Benedik, Božo: *Bled nekoč in danes*. Bled: Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem, 2003.
- Bitenc, Polona in Knific, Timotej: *Od Rimljanov do Slovanov. Predmeti*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2001.

⁵⁶ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega dela prvopodpisane avtorja na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in ob uporabi sredstev raziskovalnega programa Arheologija P6-0247, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. Za podporo pri izvedbi projekta se lepo zahvaljujemo Matjažu Završniku, direktorju Zavoda za kulturo Bled, in županu Janezu Fajfarju. Posebno zahvalo namenjamo uredništvu pričujoče revije ter recenzentoma za pomoč in predloge za izboljšave prvotne različice besedila.

- Bitenc, Polona in Knific, Timotej: Zgodnjesrednjeveško Gradišče nad Trebenčami. *Goriški letnik* 45, 2021, str. 215–248.
- Cichocki, Otto in Dworsky, Cyril: Inselsiedlungen in Kärnten – Forschung im Keutschacher See. *WES'04 – Wetland Economies and Societies. Proceedings of the International Conference in Zürich, 10–13 März, 2004* (ur. Philippe Della Casa in Martin Trachsel). *Collectio Archaeologica* 3, 2005, str. 251–254.
- Cichocki, Otto: Der Pfahlbau im Keutschacher See. *Studien zur Pfahlbauforschung in Österreich. Materialien II – Die Pfahlbaustation des Keutschacher Sees*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003, str. 30–34 (Mitteilungen der Prähistorischen Kommission, 51).
- Cichocki, Otto: Nassholzfunde aus österreichischen Seen. *Fines Transire* 22, 2013, str. 25–50.
- Colardelle, Michel in Verdel, Eric: *Chevaliers-paysans de l'An Mil au lac de Paladru*. Paris: Errance, 1993.
- Czys, Wolfgang: Ein spätrömisches Waffengrab aus Westendorf, Lkr. Augsburg. *Bayerische Vorgesichtsblätter* 51, 1986, str. 261–271.
- Čurčić, Vejsil: Die volkstümliche Fischerei in Bosnien und der Herzegovina mit besonderer Berücksichtigung der Savefischerei bei Donja dolina. *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegovina* 12, 1912, str. 490–589.
- Fajfar, Janez: Sliki Bleda z okolico iz leta 1775. *Blejski grad – 1000 let prve omembe* (ur. Marko Vidic). Bled: Muzejsko društvo, Zavod za kulturo, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2011, str. 150–167.
- Fras, Mojca in Badovinac, David in Klasinc, Alenka Julijana in Masaryk, Rene in Draksler, Matej: *Prvo strokovno poročilo o raziskavah v Blejskem jezeru leta 2019 (18-0485)*. Ljubljana: Zavod za Podvodno Arheologijo, 2019.
- Gaspari, Andrej in Humerca, Rok in Žvan, Jure: Arheološki sledovi ribištva in ribolova na Blejskem jezeru: predhodno poročilo o podvodnem odkritju dveh košarastih vrš. *Studia universitatis hereditati*, 2021, v tisku.
- Gaspari, Andrej in Humerca, Rok in Žvan, Jure: Odkritje zgodnjesrednjeveškega čolna deblaka v Blejskem jezeru. *Razgledi Muzejskega društva Bled za leto 2020*, 12, 2021, str. 31–33.
- Gaspari, Andrej: Pregled in perspektiva arheoloških raziskav Blejskega jezera. *Neznano Blejsko jezero: podvodna kulturna dediščina in rezultati arheoloških raziskav* (ur. Andrej Gaspari). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008, str. 12–26 (Vestnik, 20).
- Gaspari, Andrej: Preventivne arheološke raziskave Blejskega jezera pri Mlinem. *Neznano Blejsko jezero: podvodna kulturna dediščina in rezultati arheoloških raziskav* (ur. Andrej Gaspari). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008, str. 46–65 (Vestnik, 20).
- Glad, Damien: *L'armement dans la région balkanique à l'époque romaine tardive et proto-byzantine (284–641). Héritage, adaptation et innovation*. Turnhout: Brepols publishers, 2015 (Bibliothèque de l'antiquité tardive, 30).
- Grimšičar, Anton: Zapiski o geologiji Bleda. *Geologija* 3, 1955, št. 13, str. 220–225.
- Gutjahr, Cristoph in Tiefengraber, Georg: *Die mittelalterliche Motte Alt-Hollenegg: eine abgekommene Burganlage bei Deutschlandsberg, Steiermark*. Wien: Österreichische Gesellschaft für Mittelalterarchäologie, 2003 (Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich, Beiheft 4).
- Holeščák, Michal: *Medieval archery equipment from the territory of Slovakia*. Archaeologica Slovaca Monographiae, Studia Instituti Archaeologici Nitriensis Academiae Scientiarum Slovacae, XXXI. Nitra, 2019.
- Karo, Špela in Knific, Timotej: Die frühmittelalterlichen Militärfunde von Höhenfundorten in Slowenien. *Der Ostalpenraum im Frühmittelalter: Herrschaftsstrukturen, Raumorganisation und archäologisch-historischer Vergleich* (ur. Maximilian Diesenberger, Stefan Eichert in Katharina Winkler). *Forschungen zur Geschichte des Mittelalters* 23, Denkschriften der philosophisch-historischen Klasse, 511, 2020, str. 185–209, 437–456.
- Kotowicz, Piotr: *Zamczysko. Średniowieczne grodzisko w Sanoku-Białej Górze. Część I / Zamczysko. Medieval stronghold in Sanok-Biała Góra. Part I*. Sanok: Muzeum Historyczne, 2006.
- Kraschitzer, Johanna: *Karbonatgemagerte Lavantaler Schwarzhafnerware. Eine Kärntner Keramikart in der Steiermark*. Wien: Österreichische Gesellschaft für Mittelalterarchäologie, 2019 (Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich – Beiheft 10).
- Križ, Borut: *Gorjanci med Rimom in Bizancem*. Katalog arheološke razstave. Novo mesto: Dolenjski muzej, 2021.
- Logar, Nuša in Bitenc, Polona: Poročilo o podvodnih raziskovanjih v letih 1982 in 1983. *Podvodne raziskave v Sloveniji* (Podvodna arheologija v Sloveniji II), Ljubljana, str. 99–111.
- Menotti, Francesco: *Wetland Archaeology and Beyond: Theory and Practice*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Novak, Matevž in Bavec, Miloš: Geološke značilnosti Bleda in okolice. *Scopolia*, Suppl. 6, 2013, str. 1–31.
- Odar, Boštjan: *Lokostrelstvo v pozni antiki in zgodnjem srednjem veku*. Diplomski naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2003.
- Offenberger, Johann: Der Pfahlbau im Keutschacher See in Kärnten. *Fundberichte aus Österreich* 21, 1982, str. 133–141.

- Pahič, Stanko: Antični in staroslovanski grobovi v Brezju nad Zrečami. *Razprave 1. razreda SAZU*, 6, 1969, str. 215–308.
- Pflaum, Veronika: *Claustra Alpium Iuliarum in barbari. Najdbe poznorimske vojaške opreme in orožja ter sočasne zgodnje barbarske najdbe na ozemlju današnje Slovenije*. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2000.
- Poglajen, Sašo in Mozetič, Dean in Vranac, Duško: Visokoresolucijska hidrografska izmera Blejskega jezera. *Neznano Blejsko jezero: podvodna kulturna dediščina in rezultati arheoloških raziskav* (ur. Andrej Gaspari). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008, str. 32–39 (Vestnik, 20).
- Porenta, Sašo in Štular, Benjamin in Toškan, Borut in Mileusič, Zrinka in Dirjec, Janez: Poznosrednjeveško in zgodnjenovoveško najdišče Župnijski dom v Šentvidu pri Stični. *Arheološki vestnik* 66, 2015, str. 333–397.
- Predovnik, Katarina Katja: Knjižni prikaz – Johanna Kraschitzer: Karbonatgemagerte Lavantaler Schwarzhafnerware – Eine Kärntner Keramikart in der Steiermark (Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich – Beiheft 10). Österreichische Gesellschaft für Mittelalterarchäologie, Wien 2019. 196 str. *Arheološki vestnik*, 73, 2022, v tisku.
- Repe, Božo: *Bled ves v soncu žari: oris zgodovine turizma na Bledu: ob 130-letnici Turističnega društva Bled*. Bled: Turistično društvo, 2009.
- Ruttkay, Alexander: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I). *Slovenská Archeológia* 23, 1975, str. 119–216; (II). *Slovenská Archeológia*, 24, 1976, str. 245–359.
- Samonig, Bertram: *Studien zur Pfahlbauforschung in Österreich. Materialien II – Die Pfahlbaustation des Keutschacher Sees*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003 (Mitteilungen der Prähistorischen Kommission, 51).
- Sijarić, Mirsad: *Hladno oružje iz Bosne i Hercegovine u arheologiji razvijenog i kasnog srednjeg vijeka / Cold-steel weapons from Bosnia and Herzegovina in the archaeology of the High and Late Medieval Periods*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, 2014.
- Štular, Benjamin: Drobni predmeti. *Grad Smlednik. Raziskave 2011–2012* (ur. Benjamin Štular). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2013, str. 51–78 (Monografije CPA, 2).
- Štular, Benjamin: *Mali grad: visokosrednjeveški grad v Kamniku / Mali grad: high medieval castle in Kamnik*. Ljubljana: Založba ZRC, 2009 (Opera Instituti archaeologici Sloveniae, 15).
- Štular, Benjamin: Srednjeveška in novoveška lončenina iz Blejskega jezera. *Neznano Blejsko jezero: podvodna kulturna dediščina in rezultati arheoloških raziskav* (ur. Andrej Gaspari). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008, str. 73–100 (Vestnik, 20).
- Železnikar, Janja: Graščina v Polhovem Gradcu. *Arheološki vestnik* 53, 2002, str. 301–371.

S U M M A R Y

Interesting archaeological finds in the area of submerged glacial polish in Lake Bled at Želeče

The contribution presents the results of an intensive archaeological survey of the submerged glacial polish in Lake Bled at Želeče, conducted in the summer of 2019 by the Institute for Underwater Archaeology in agreement with the Bled Culture Institute. The location was selected based on preliminary observations of high medieval ceramics and an interesting formation of a submerged rocky outcrop stretching at the depths between 1.4 and 5 m, with its extreme edge extending about 30–40 m from the shore and then dropping off steeply. Early use of this area is attested by an iron double-barbed point, the untypical shape of which only allows us to date it tentatively between the Late Roman Period and the High Middle Ages and, with some reservation, identify it as part of an arrow. Rare fragments of medieval and early modern ceramic vessels (12th, 15th–17th centuries), encountered in the rocky shallows a fair distance from the shore, most likely did not drift there as discards from the shore or a boat and even less through post-depositional processes but more likely from some kind of wooden construction connected with fishery and fishing, respectively. However, no tangible evidence has so far been found to prove the existence of such a construction.